

Elektronski registar stare i rijetke knjižnične građe u Narodnoj biblioteci Srbije

Dragana Peruničić, Ana Vukobrat

Nakon više desetljeća rada na zaštiti kulturnih dobara javila se potreba za oblikovanjem detaljnijeg i potpunijeg sustava zaštite pokretne kulturne baštine, odnosno njegove modernizacije te je na inicijativu struke 2011. u Srbiji donesen *Zakon o staroj i retkoj bibliotečkoj građi*. Ovim se zakonom uređuje zaštita stare i rijetke knjižnične građe kao kulturne baštine, njezino čuvanje, sređivanje i obrada, kao i uvjeti i načini njezina korištenja. U isto vrijeme, Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije pokrenulo je i projekt *Elektronskog registra stare i retke bibliotečke građe* koji u svoj sustav uključuje zakonom zadužene kulturne ustanove, kao i sve one koje posjeduju staru i rijetku knjigu. Tijekom 2013. godine su na osnovi spomenutoga zakona doneseni prateći podzakonski akti, koji detaljnije određuju sadržaj i način vođenja registra i imenuju knjižnice koje će obavljati poslove od općeg interesa u zaštiti stare i rijetke knjižnične građe. To su: *Pravilnik o bližim uslovima i načinu korišćenja stare i retke bibliotečke građe*, *Pravilnik o merama tehničke zaštite stare i retke bibliotečke građe*, *Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra kategorisane stare i retke bibliotečke građe* i *Rešenje o određivanju biblioteka koje obavljaju poslove od opšteg interesa u zaštiti stare i retke bibliotečke građe*. Ovim je putem Ministarstvo kulture imenovalo Narodnu biblioteku

Srbije za koordinaciju poslova zaštite kulturnih dobara i vođenje Središnjeg registra.

Cilj je ovog dugoročnog projekta ne samo popisati svaki primjerak stare i rijetke knjige ili knjižnične građe općenito, već i omogućiti njihovu javnu dostupnost i digitalizaciju. Jer, prema znanstvenim principima i kriterijima, ovi spomenici imaju ogroman značaj za proučavanje srpske kulturne povijesti, a s obzirom na to da se radi o unikatima ili publikacijama sačuvanim u malom broju primjeraka, često oštećenim, njihovom zakonskom i pravnom zaštitom je učinjen, iako u ograničenom opsegu, značajan korak u očuvanju ukupne nacionalne duhovne baštine. Uz osnovni, ciljevi Elektronskog registra su i dostupnost i sistematičnost podataka o staroj i rijetkoj knjižničnoj građi kao kulturnom dobru na teritoriji Srbije, kao i ujednačavanje formata za unos podataka u skladu s aktualnim standardima i suvremenim tehnološkim potrebama.

Na zaštiti stare i rijetke knjižnične građe u Republici Srbiji, uz Narodnu biblioteku Srbije, rade Biblioteka Matice srpske i 26 knjižnica koje su određene rješenjem ministra po teritorijalnom principu, odnosno po svojoj matičnosti. Svaka od njih unosi u svoj registar, odnosno elektronsku radnu bazu, a na osnovu identifikacije, stručne procjene i kategorizacije, podatke o staroj i rijetkoj knjižničnoj građi, koja se nalazi na njihovom području u različitim institucijama – muzejima, knjižnicama, arhivima, različitim znanstvenim, prosvjetnim i kulturnim ustanovama, crkvama, manastirima ili kod privatnih osoba. Upisuju se identifikacijski podaci – naslov, autor, vrijeme i mjesto nastanka ili tiskanja, izdavač, signatura i vlasnik građe, a onda se ti podaci okupljaju u Središnji registar. Kako Zakon o kulturnim dobrima razlikuje uz kulturno dobro samo po sebi i kulturno dobro od izuzetnog značaja te ono od velikog

Povezivanje zapisa s digitalnom bazom NBS

značaja, uz staru i rijetku knjižničnu građu, koja je sama po sebi kulturno dobro, određeni primjerci ili naslovi po svojim obilježjima spadaju u kulturna dobra od izuzetnog ili velikog značaja.

Do danas je 2.268 primjeraka stare i rijetke knjige proglašeno, u pet navrata, kulturnim dobrom od izuzetnog značaja, a još ih 770 čeka dobivanje tog statusa te se očekuje da tu, šestu listu, uskoro proglasi Narodna skupština RS. Za sada su samo legati i cijele knjižnice proglašeni kulturnim dobrom od velikog značaja (33 legata do sada, a još nekoliko čeka dobivanje tog statusa).

Sva proglašena kulturna dobra nalaze se na mrežnoj stranici Registra koji je javno dostupan. On je ujedno i osnovna informacijsko-dokumentacijska baza podataka za daljnji rad i unos novih, potencijalnih kulturnih dobara. Registar je pretraživ po autoru,

Registar stare i rijetke knjižnične građe od izuzetnog i velikog značaja – Početna strana

INFO

Registar stare i rijetke knjižnične građe od izuzetnog i velikog značaja dostupan je na: <http://registar.nb.rs>

Povezivanje zapisa s COBISS bazom

Povezivanje zapisa s digitalnom bazom BMS

Prikaz digitalnog objekta u Registru proglašenih kulturnih dobara

naslovu, izdavaču, mjestu izdanja, ustanovi koja posjeduje primjerak i ID broju (preko koga je povezan s COBISS bazom podataka, u kojoj se nalazi daleko više metapodataka), a preko hiperlinkova je povezan i s različitim digitalnim bazama. U okviru Registra objavljuju se sve smjernice i dokumenti neophodni za pravilno i ujednačeno vođenje kako lokalnih tako i središnjeg registra, a tu su i pravna regulativa i dokumentacija o proglašenim kulturnim dobrima.

Trenutno je u Registru, u radnoj bazi, prijavljeno 11.742 prijedloga, od kojih je 5.671 izvornih zapisa. Od ovog broja 1.107 je predloženo za kulturno dobro od izuzetnog značaja, a 10.635 za kulturno dobro od velikog značaja. Sve prijedloge pregledava tim stručnjaka za staru i rijetku knjigu Narodne biblioteke Srbije i Biblioteke Matice srpske, a zatim izabrana komisija formira liste prijedloga koje se šalju u daljnju proceduru. Prema važećem zakonu, prijedloge za izuzetni značaj usvaja, odnosno proglašava, Narodna skupština RS, a prijedloge za veliki značaj stručne komisije u Narodnoj biblioteci Srbije i Biblioteci Matice srpske.

Kada se završi popis stare i rijetke knjige, planira se prijeći na druge vrste knjižnične građe i njihovo unošenje u Registar. Prije toga je neophodno donijeti posebne kriterije kako bi određena zemljopisna karta, razglednica, fotografija, grafika, plakat, muzikalija i notni zapis, mlađi književni rukopis ili dokumentacijski materijal bili proglašeni za stari i rijetki primjerak, odnosno kulturno dobro od velikog ili izuzetnog značaja.

U Narodnoj biblioteci Srbije, a u suradnji s resornim ministarstvom i kolegama iz Biblioteke Matice srpske, radi se na stvaranju novog, suvremenijeg Elektronskog registra stare i rijetke

knjižnične građe, odnosno radnog okruženja koji će olakšati i unaprijediti rad na zaštiti kulturnih dobara. Planira se proširenje skupa podataka o proglašenim kulturnim dobrima, prije svega s podacima o konzervaciji i digitalizaciji, ali i omogućavanje bolje pretraživosti, sortiranja dobivenih pogodaka i različite mogućnosti izvoza podataka. Novo radno okruženje pružit će detaljnije i sveobuhvatnije podatke kako za nove, tako i za one već upisane i prijavljene naslove ili primjerke. ■

Lista proglašenih kulturnih dobara od izuzetnog značaja

Prikaz zapisa u radnoj bazi Registra